

De leerkrachtenopleiding in België

Meer in het bijzonder: de opleiding voor leerkrachten kleuter-, lager onderwijs en de algemene vakken van het secundair onderwijs

CHR. DE GRAEVE

Katholieke lagere en middelbare normaalscholen, Torhout (België)

De leerkrachten voor de Belgische scholen worden betrokken uit een uitgebreide en gevarieerde waaier van opleidingsmogelijkheden. Als inleiding daarom ook een vlug en ruw geschetst overzicht:

- de kleuterleidsters worden opgeleid in de *normaalscholen voor kleuterleidsters*;
- de onderwijzers(essen) voor de lagere of basisschool krijgen hun vorming in de *lagere normaalschool*;
- de leraars(essen) lager secundair onderwijs worden gevormd in de *middelbare normaalschool*;
- de leraars(essen) hoger secundair onderwijs maken een academische studie af, waarbinnen zij een *aggregaatsopleiding* moeten volgen;
- de praktijkleraars(essen) van het secundair technisch onderwijs zijn enerzijds afgestudeerden van hetzelfde technisch onderwijs, die na enkele jaren beroepspraktijk een *normaalcursus* afmaken, of anderzijds opgeleid worden in de *middelbare technische normaalschool*;
- andere soorten leraars(essen), meestal lesgevend in de bijzondere vakken (plastische opvoeding, muzikale opvoeding, catechese, handenarbeid, soms ook lichamelijke opvoeding) worden gevormd in allerlei cursussen met dag- of avondstudie of kunnen langs speciale examens de nodige getuigschriften behalen.

Het zou mij te ver voeren alle opleidingen te willen beschrijven. Ik acht mij daar ook onbevoegd voor. Ik neem me dus voor in voorliggende bijdrage vooral de opleiding tot kleuterleidster, onderwijzer, leraar lager en hoger secundair onderwijs te belichten en – waar het kan – ook kritisch te analyseren. Dat ik daarbij begin met

de onderwijzersopleiding zal in het licht van mijn functie geen verwondering wekken en mij ook toelaten de andere opleidingsvormen beter te situeren en korter te beschrijven.

1. De onderwijzersopleiding

1.1 Een greep uit de historiek van de Belgische onderwijzersopleiding

De eerste lagere normaalschool¹ in België ontstond onder het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden te Lier (samen met de rijkskweekschool te Haarlem). Na de onafhankelijkheid (1830) hechtten de Belgische bisschoppen vormen van onderwijzersopleiding aan de kleine seminaries². In 1843 werden twee staatsnormaalscholen opgericht: één te Lier en één te Nijvel. Zeven katholieke normaalscholen werden in hetzelfde jaar onder officiële inspectie geplaatst: Torhout (eerder opgericht te Roeselare), Sint-Truiden, Sint-Niklaas, Saint-Roch, Carlsbourg, Malonne en Bonne-Espérance. De katholieke onderwijzersopleiding werd toen losgemaakt van de priesteropleiding, omdat het episcopaat dit beter achtte voor het bekomen van officieel erkende diploma's en toelagen.

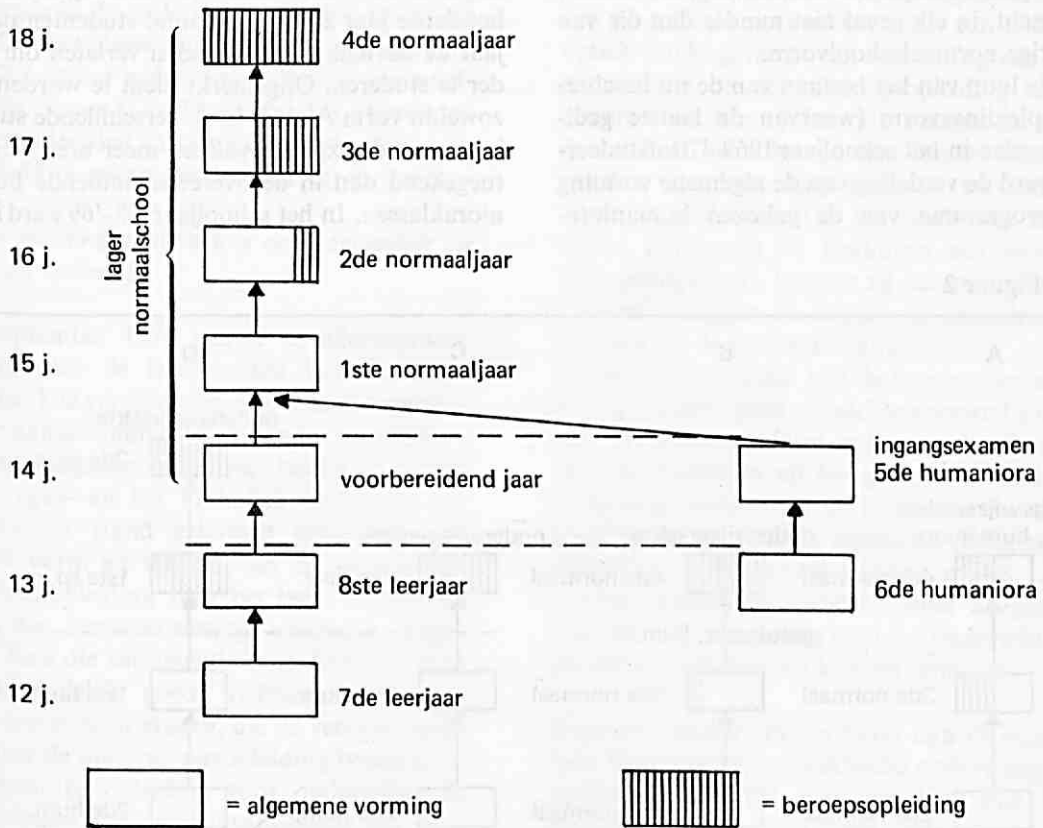
Toch bleven de eerste vormen van katholieke leerkrachtenopleiding (zelfs de opleiding in rijksnormaalscholen) sterk aanleunen bij de priesteropleiding. Het onderwijzersberoep werd als een geestelijke roeping, weliswaar van lagere orde dan het priesterschap, beschouwd. De recruitingstactiek van toen kan gemakkelijk door dit perspectief worden verklaard: niet-begoede intelligenten jongeren werden na het lager onderwijs (inbegrepen de vierde graad)³ door de pastoor of

de dorpsonderwijzer naar de normaalschool (per definitie een internaat) gestuurd. Daar moest hij dan drie jaar, later vier jaar en nog later een voorbereidend jaar en vier jaar studeren om de onderwijzersakte te behalen.

Het beschutte roepingskarakter van de lagere normaalschoolopleiding ging in de loop der jaren wel voor een groot gedeelte verloren, maar de

De onderwijzer(es) was negentien jaar als hij (zij) de akte behaalde. De onderwijzersstudies werden niet gelijkgesteld aan de andere secundaire studies. Integendeel: een gediplomeerd onderwijzer kon niet rechtstreeks verder studeren in het hoger onderwijs, met uitzondering van de academische studies voor opvoedkunde en psychologie.

Figuur 1

recruterings- en opleidingsvorm bleef lange tijd dezelfde, hoewel na de eerste wereldoorlog ook studenten met twee jaar opleiding in het secundair onderwijs, na slagen in een toelatingsproef, tot het eerste jaar van de normaalschool werden toegelaten. In schematische vorm kan de bovenbeschreven opleidingsvorm uitgedrukt worden zoals in Figuur 1.

1.2 De onderwijzersopleiding opgenomen in het secundair onderwijs

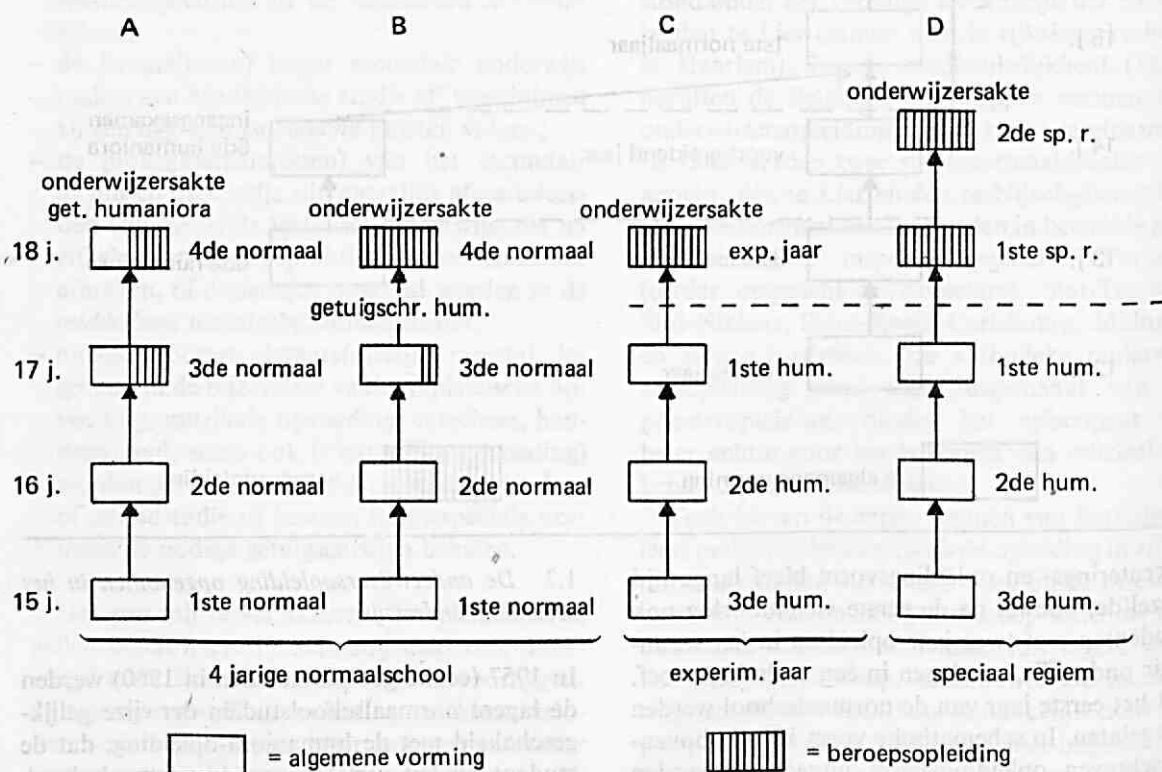
In 1957 (eerste gediplomeerden in 1960) werden de lagere normaalschoolstudien derwijze gelijkgeschakeld met de humaniora-opleiding, dat de student bij het verlaten van de normaalschool, behalve de akte van onderwijzer, ook een beho-

mologeerd getuigschrift⁴ van hoger middelbaar onderwijs⁵ kon bekomen. Aan deze herstructurering lagen de gedachten aan een verbetering van de algemene vorming en aan verdere studiemogelijkheden voor de afgestudeerde onderwijzer ten grondslag. Velen hebben de dubbele finaliteit van deze opleiding hardnekkig bestreden: waarom moesten twee heren gediend worden? Afgezien van het feit dat er een aantal knappe studenten ging verder studeren, waren echter de resultaten (rekening gehouden met een steeds verder gaande negatieve recruitering, zie verder) niet slecht, in elk geval niet minder dan die van de vorige normaalschoolvorm.

In de loop van het bestaan van de nu beschreven opleidingsvorm (waarvan de laatste gediplomeerden in het schooljaar 1969-'70 afstudeerden) werd de verdeling van de algemene vorming (het programma van de gekozen humaniora-

afdeling) en de eigenlijke opleiding op verschillende manieren over de vier studiejaar verdeeld. Als basis moesten de studenten het lager secundair onderwijs (drie jaar) met goed gevolg hebben doorlopen. In Figuur 2 zijn de vier mogelijkheden uitgetekend. Vorm A is het langst toegepast geworden. De onderwijzersopleiding vormt er één geheel: de onderwijzersakte en het getuigschrift van hoger middelbaar onderwijs werden na afloop van vier jaar studie afgeleverd. Vorm B werd de laatste jaren ingevoerd: het getuigschrift hoger middelbaar onderwijs werd afgeleverd na het derde jaar zodat een aantal studenten na dit jaar de normaalschool konden verlaten om verder te studeren. Opgemerkt dient te worden dat zowel in vorm A als B in de verschillende studiejaar aan de expressievakken meer uren werden toegekend dan in de overeenstemmende humanioraklassen. In het schooljaar '68-'69 werd in de

Figuur 2

normaalscholen begonnen met een nieuwe humanioravorm: de menswetenschappelijke humaniora⁶. Deze sociaal gerichte humaniora had dadelijk als ideale onderbouw van vorm B veel succes.

Vorm C werd alleen in het rijksnormaalonderwijs ingericht. De student kon in deze vorm na volbrachte humaniorastudies en een toelatingsexamen in één jaar de onderwijzersakte behalen. Deze vorm werd ook wel het 'experimenteel jaar' genoemd. Indien in het rijksonderwijs de student niet slaagde in de toelatingsexamen, dan moest hij vorm D, het 'speciaal regiem', doormaken. Vorm D bestond wel in het katholiek normaalonderwijs. Types C en D werden dus ontworpen om afgestudeerden van de humaniora alsnog de gelegenheid te geven onderwijzer(es) te worden

1.3 De onderwijzersopleiding deels secundair en deels hoger onderwijs

Op 1 september 1970 startte de allernieuwste opleiding voor de leerkrachten van het lager onderwijs. Die vernieuwing was toen al ongeveer een jaar aangekondigd. Niet zonder moeilijkheden en meningsverschillen was tussen de netten van het rijks- en het katholiek onderwijs een consensus tot stand gekomen betreffende de algemene vorm en inhoud van de vernieuwde leerkrachtenopleiding voor het lager onderwijs. Hoe is die herstructurering voorlopig uitgebouwd? Kan die vernieuwde opleiding een stap in de uiteindelijk goede richting betekenen? Ziedaar een tweetal vragen, die de verdere paragrafen over de onderwijzersopleiding bepalen.

De eigenlijke opleiding voor onderwijzer is door de nieuwe maatregelen verschoven naar een tweejarige cyclus na het secundair onderwijs, vandaar de naam 'postsecundaire cyclus'. Deze benaming is er nodig om deze cyclus te onderscheiden van de 'secundaire cyclus' van het lager normaalonderwijs, die verder als voorbereiding tot de onderwijzersopleiding blijft voortbestaan.

a. In de *secundaire cyclus*, beginnend na het lager secundair onderwijs (middelbaar of technisch) volgt de student een humaniora-

programma. Hij kan daarbij gelijk welke humanioravorm (voor zover die in een normaalschool aanwezig is) kiezen. Nochtans wordt meestal de nieuwe afdeling 'menswetenschappen' gekozen: een volwaardige humanioraopleiding met polyvalent getuigschrift en een programma afgestemd op een eerste verkenning van de menswetenschappen. In deze nieuwe afdeling, maar ook in de andere humanioravormen van de secundaire cyclus, worden moedertaal, de expressievakken en zelfs de zaakvakken door een andere optiek van lesgeven of een verzwaring van het programma op de onderwijsopleiding afgestemd. In deze cyclus ook kunnen de studenten met de hulp van hun leraars bewust worden van hun mogelijkheden en aanleg voor het onderwijs. Op het einde van deze cyclus ontvangen de leerlingen een humanioragetuigschrift, kunnen zij het maturiteitsexamen⁷ afleggen en krijgen ze rechtstreeks toegang tot de postsecundaire cyclus.

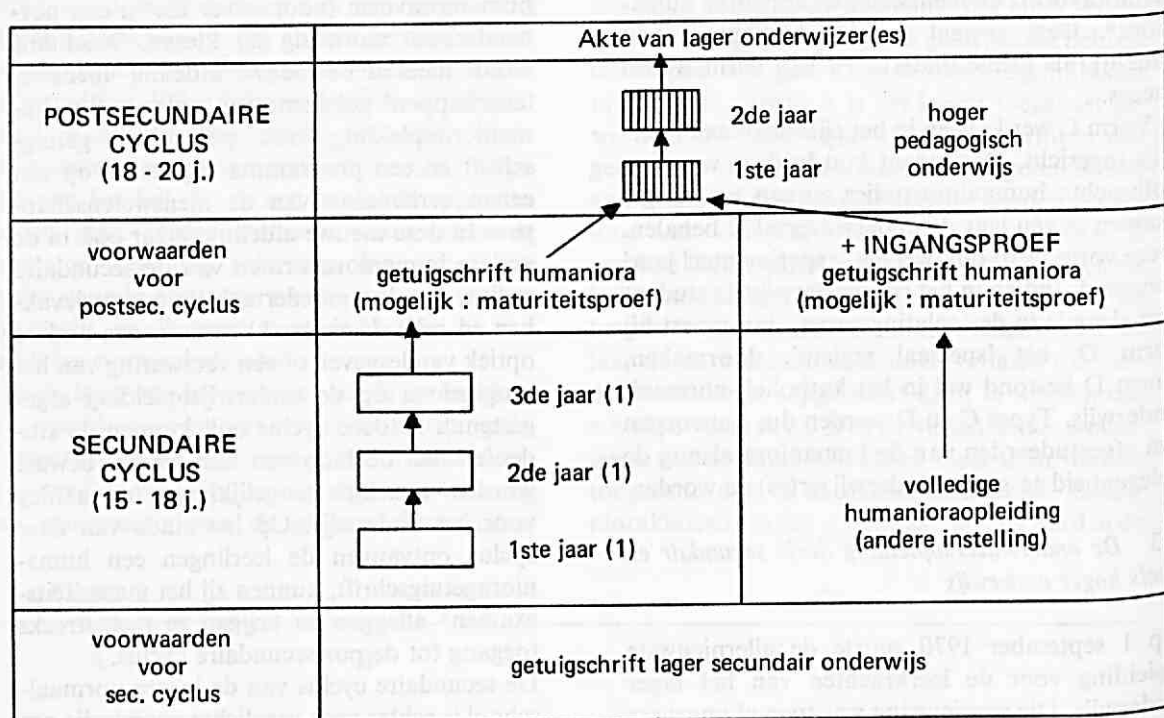
De secundaire cyclus van de lagere normaalschool is echter geen verplichte voorstudie om aan de postsecundaire cyclus te beginnen. Ook de studenten uit het gewoon secundair onderwijs (middelbaar en technisch) kunnen toegang hebben tot de eigenlijke onderwijsopleiding in de postsecundaire cyclus. Zij moeten echter een toelatingsexamen afleggen, waardoor zij hun aanleg voor het onderwijs in primaire vorm moeten kunnen bewijzen.

b. De *postsecundaire cyclus* bevat dan de eigenlijke theoretische en praktische onderwijzersopleiding, verspreid over twee jaar, met als einddoel: de acte van lager onderwijzer. In volgende paragrafen beschrijf ik min of meer uitvoerig hoe deze cyclus is opgevat en aan een uitbouw toe is. Maar vatten wij eerst maar de nieuwe opleiding tot onderwijzer in België samen in het schema van Figuur 3.

c. Een aantal bedenkingen tot slot van deze paragraaf over de algemene structuur:

- Eerst en vooral over de toelatingsexamen tot de postsecundaire cyclus voor studenten, die

Figuur 3

 = algemene vorming

 = beroepsopleiding

(1) Deze jaren worden doorgebracht in een humaniorasectie (menswetenschappen, Grieks-Latijnse, Latijns-wiskundige, Latijns-wetenschappelijke, wetenschappelijke A, wetenschappelijke B, economische van de normaalschool.

niet uit de secundaire cyclus van de lagere normaalschool komen. Deze proef kan beschouwd worden als een beveiliging van de secundaire cyclus, die voorlopig wordt behouden. Over de gegrondheid van de opvatting, dat veel kandidaten uit vrees voor deze proef de onderwijzersopleiding maar links lieten liggen, kan ik niet oordelen. Feit is echter dat er zich in de twee jaar van het bestaan van de postsecundaire cyclus maar weinig kandidaten aanboden, maar daarover verder. Voor zover ik mijn eigen ervaring met deze proef (over twee jaar in één normaalschool) als grondslag kan nemen, lijkt het mij een buitengewoon efficiënte selectieve proef te zijn. De kandidaten ondergaan een uitge-

breid psychologisch onderzoek, een mondelinge en schriftelijke taalproef, een gespreksproef en moeten voor een groepje leerlingen van het lager onderwijs hun expressieve kwaliteiten in aanleg bewijzen. Duidelijk ongeschikte kandidaten vallen onmiddellijk op en zeer opvallende leemten in de expressieve en sociale mogelijkheden zijn goed te constateren. Voor de leraars van de onderwijzersopleiding is die eerste kennismaking met de kandidaten uiterst boeiend (alhoewel het gevaar niet denkbeeldig is dat men een kandidaat door die eerste indruk voor altijd in een bepaalde categorie zal rangschikken). In elk geval een waardevolle proef, die op grond van de eerste ervaringen zeker een

oppuntstelling verdient. Er gaan in België zelfs stemmen op om deze proef ook in te voeren voor de andere onderwijsopleidingen.

• Met de invoering van de nieuwe programma's werd ook gepoogd heel wat nieuwe didactische werkvormen (leergesprek, groepswork, seminariewerk, moderne gespreksvormen e.d.m.) in te schakelen. Alhoewel de invoering van deze nieuwe technieken niet zonder moeilijkheden verliep, kreeg het lager normaalonderwijs toch het karakter van een zeer soepel en actief opleidingssysteem, waarin de studenten zich veel meer dan vroeger actief en creatief kunnen uitleven. Het vroegere examensysteem (hetzelfde als in het middelbaar onderwijs) werd vervangen door een permanente evaluatie d.m.v. toetsen over de leerstof en een regelmatige persoonlijkheidsevaluatie, waarin de evolutie van de student, in functie van zijn opleiding, open en nauwlettend wordt gevolgd. Dat evaluatiesysteem werkt nog verre van optimaal, maar biedt m.i. zoveel kansen, dat een verdere wetenschappelijke uitwerking zeker moet gebeuren. Het geheel van deze nieuwe mogelijkheden tot aanpak wordt nauwlettend bekeken door de autoriteiten en de leraars van de andere onderwijsopleidingen (zelfs van andere onderwijsniveaus). De lagere normaal-

school is daardoor in zekere zin een 'test-case' voor wat in de andere opleidingen aan vernieuwing zou kunnen gebeuren. Het feit vooral dat de kandidaat-onderwijzers(essen) de voor hun later werk aangeprezen werkvormen en evaluatiemogelijkheden aan den lijve kunnen ondervinden, verhoogt niet in geringe mate de waarde van de praktijkopleiding.

1.4 De postsecundaire cyclus in het Belgisch Rijksonderwijs

Dat er in België duidelijk nood is aan overlegorganen inzake onderwijs, wordt meer dan nodig bewezen door de vergelijking van de programma's in de sector van het lager normaalonderwijs. Er bestaat een groot verschil tussen de opvattingen van het rijks- en het katholiek onderwijs. Wat meer is: ook de beide Ministeries van Nationale Opvoeding (Nederlandstalig en Fransstalig)⁸ zijn het niet eens kunnen worden over eenzelfde programma voor de onderwijzersopleiding.

Het *Waalse rijkslagernormaalonderwijs* (Fransstalig) werd geregeld door de ministeriële omzendbrief van 16 april 1970. De grondbeginselen van dit programma verschillen niet veel van wat ik verder over de katholieke variant van de opleiding zal schrijven. De wekelijkse uurverdeling voor de vakken is zoals in Tabel 1 is weergegeven.

Tabel 1

eerste jaar		tweede jaar	
psycho-ped. en didactiek	16 uur	psycho-pedag. en didactiek	17 uur
milieuexploratie	4½ uur	milieuexploratie	1½ uur
moedertaal	3 uur	moedertaal	3 uur
wiskunde	3 uur	wiskunde	2 uur
lichamelijke opvoeding	2 uur	lichamelijke opvoeding	2½ uur
muzikale opvoeding	2 uur	muzikale opvoeding	2 uur
plastische opvoeding	2 uur	plastische opvoeding	2 uur
		filosofie der wetenschappen	1 uur
		audio-visuele middelen	1 uur
facultatieve vakken:		facultatieve vakken:	
godsdienst of moraal	2 uur	godsdienst of moraal	2 uur
tweede taal	2 uur	tweede taal	2 uur
dactylografie	2 uur		

In het eerste jaar moet daarbij nog gekozen worden uit de volgende opties: spel en sport, muzikale activiteiten, handenarbeid of handwerk (elk 3 uur). De studenten moeten één van deze activiteiten kiezen in functie van het later leiden der zgn. socio-culturele activiteiten⁹ op woensdagmiddag.

Naast de bovenvermelde lesuren worden bijkomende lesuren aan de leraars toegekend. Deze lesuren dienen voor teambesprekingen, individueel bijwerken van studenten, verbetering van werken, coördinatiewerk in de oefenschool, enz. Opmerkenswaard voor België is dat in dit programma het onderwijs in de tweede taal niet verplicht is. Een speciale vermelding op het diploma zal aangeven of de kandidaat geslaagd is in een proef over de tweede taal en dus die taal ook in het lager onderwijs mag onderwijzen.

In dit programma wordt zeer duidelijk het accent gelegd op de praktische vorming. Het aantal uren type-, proef- en oefenactiviteiten¹⁰ is binnen de uren psycho-pedagogiek zeer groot.

De ministeriële omzendbrief, die de nieuwe onderwijzersopleiding in het *Vlaamse lands-gedeelte* (Nederlandstalig) moest regelen, verscheen op 28 augustus 1970. Dit programma verschilt duidelijk van het boven beschreven en ook van het later te beschrijven katholiek programma:

- Het lessenrooster is opgemaakt per semester en niet per jaar, zodat de opdracht van de leraars in de twee semesters van een jaar grondig kan verschillen.
- Ook hier wordt een speciale opleiding voor de vrijetijdsbesteding in optievakken voorzien. Daarvoor grijpt in het tweede jaar een verbijzondering van de opleiding plaats. De kandidaat-onderwijzer kan zich dan meer speciaal gaan toeleggen op één van de expressievakken, maar ontvangt niettemin een organisch geheel van vorming, waarin ook de twee andere expressievakken goed zijn vertegenwoordigd. Het aantal uren van de gekozen specialiteit wordt dan van 1 op 4 uur gebracht. Een afzonderlijke vermelding op het diploma zal die bijzondere bevoegdheid vermelden.
- Voor de tweede taal en de moraal is de opleiding facultatief. Men is dus niet verplicht

deze vakken te volgen. De aspiranten moeten bij het begin van hun opleiding opteren, maar kunnen hun keuze veranderen bij het einde van het eerste jaar. Om een afzonderlijke vermelding van die vakken op het diploma te bekomen, moet men echter de tweejaarlijkse cursus gevolgd hebben. Tot grote verbazing van velen is in de facultatieve vakken geen godsdienst voorzien.

- De praktische opleiding is in de omzendbrief goed omschreven. Met het eigenlijke lesgeven wordt slechts gestart in het tweede studiejaar. Gedurende het eerste jaar worden stages georganiseerd met betrekking tot clubactiviteiten en jeugdwerk, didactische uitstappen, in internaat, vakantiekolonie en toezicht. Die stages moeten buiten het gewoon lesrooster vallen. De eigenlijke onderwijsstages vallen gedurende het tweede jaar: driemaal veertien dagen respectievelijk in elke graad van het lager onderwijs.
- Aan seminariewerk wordt ook in dit programma aandacht besteed. In het tweede jaar moeten de studenten een welbepaalde opdracht in verband met een didactisch of pedagogisch probleem uitwerken. De leraars kunnen als promotors optreden en voor die zaak rondom hun persoon en ervaring studiegroepen van studenten vormen. Het eerste semester moet besteed worden aan geleid opzoekingswerk, het tweede semester omvat groepsbesprekingen en uitwisseling der bevindingen.
- De leraar heeft ook hier naast zijn lesuren een bijkomend aantal uren voor het bijwonen van didactische oefeningen en stages, het bespreken van de lessen, de coördinatie en de leraarsbijeenkomsten.
- Om een inzicht te verkrijgen in het programma geef ik in Tabel 2 de hoofdopdracht van de leraars in de verschillende vakken. De opsomming in Tabel 2 geeft het aantal uren weer, dat een vakleraar in de normalschool aan les, individuele begeleiding en stofbespreking per week moet presteren. Het uurrooster voor de studenten ziet er bijgevolg anders uit. Zij hebben een wekelijks lesrooster

Tabel 2

eerste jaar		tweede jaar	
psycho-pedagogiek	12 uur	psycho-pedagogiek	17 uur
moedertaal	5 uur	moedertaal	1 uur
wiskunde	2 uur	wiskunde	$\frac{1}{2}$ uur
aardrijkskunde	$1\frac{1}{2}$ uur	aardrijkskunde	$\frac{1}{2}$ uur
geschiedenis	2 uur	geschiedenis	$\frac{1}{2}$ uur
wetenschappen	$2\frac{1}{2}$ uur	wetenschappen	$\frac{1}{2}$ uur
lichamelijke opvoeding	3 uur	lichamelijke opvoeding	3 uur
muzikale opvoeding	3 uur	muzikale opvoeding	3 uur
plastische opvoeding	3 uur	plastische opvoeding	3 uur
tweede taal	2 uur	tweede taal	2 uur
moraal	2 uur	moraal	3 uur
audio-visuele technieken	1 uur		

van maximaal 36 uur in het eerste jaar en 30 uur in het tweede jaar.

1.5 De postsecundaire cyclus in het Belgisch katholiek onderwijs

Op een studiedag van het katholiek normaalonderwijs op 23 februari 1970 werd een voorontwerp van organisatie van de postsecundaire cyclus aan het oordeel van alle leraars(essen) van het normaalonderwijs onderworpen. Dat voorontwerp was opgemaakt geworden door een

werkgroep van directeurs op grond van de ervaringen, die in het experimenteel 4de normaaljaar van vroeger (zie boven), werden opgedaan. De leraars hebben dit voorontwerp mogen amenderen. De uit deze consultatie ontstane grote principes kunnen als volgt worden verwoord:

- Het eerste jaar vormt in zijn geheel een aanloop door een globale kennismaking met school en kind (eerste semester) en de theoretische fundering van de algemene begrippen van psychologie, didactiek en opvoedkunde (tweede semester). In dit eerste jaar wordt

Tabel 3

eerste jaar		tweede jaar	
godsdienst	3 uur	godsdienst	3 uur
psycho-pedagogiek en praktijk	13 uur	psycho-pedagogiek en praktijk	16 uur
sociologie	1 uur	sociologie	1 uur
moedertaal	4 uur	moedertaal	3 uur
wiskunde	2 uur	wiskunde	2 uur
milieuexploratie	3 uur	milieuexploratie	3 uur
tweede taal	1 uur	tweede taal	1 uur
plastische opvoeding	2 uur	plastische opvoeding	2 uur
muzikale opvoeding	2 uur	muzikale opvoeding	2 uur
handenarbeid	1 uur	handenarbeid	1 uur
lichamelijke opvoeding	2 uur	lichamelijke opvoeding	2 uur
		hygiëne	1 uur

ook sterk de nadruk gelegd op de gesprekstechniek en de studiemethoden van de kandidaten en de observatie van kinderen in de schoolsituatie. Het tweede jaar is bestemd voor een uitvoerige vakdidactische inleiding, een intensieve stage in de oefenschool en zes weken stage in hospiteerscholen.

- De vakleraars worden direct ingeschakeld in de onderwijsopleiding¹¹. Na veel discussies is hun het inhoudelijke aspect van de vakken lager onderwijs toegewezen (uitgenomen voor catechese, plastische, lichamelijke, muzikale opvoeding en tweede taal, waar de vakleraar ook de didactiek verzorgt). De bijzondere didactiek van de vakken wordt door de pedagoog gegeven.

Het lesrooster van de postsecundaire cyclus in het katholiek onderwijs is weergegeven in Tabel 3.

Het eerste jaar bereikt een totaal van 34 uur, het tweede jaar een totaal van 36 uur. Daarbij moeten wekelijks 2 uur keuze uit facultatieve vakken worden gevoegd: lichamelijke expressie en sport, manuele expressie, muzikale expressie, culturele animatie, experimenteel wetenschappelijk werk en dactylografie.

Enkele vakken uit bovenstaande reeks behoeven wel enige toelichting:

- De facultatieve vakken worden aan de studenten gegeven als specialisatie in functie van de socio-culturele bezigheden op woensdagmiddag in het lager en kleuteronderwijs. Die vakken moeten gekozen worden op grond van aanleg en talent en kunnen dus niet beschouwd worden als inhaalcurssussen.
- De milieuexploratie omvat praktische oefeningen in aardrijkskunde, geschiedenis, natuurwetenschappen, gegeven meestal als groepswork door de leraren in deze vakken. De bedoeling is: deze vakken – weer in functie van het lager onderwijs – als een totaal werkelijkheidsonderricht te laten ervaren.
- Aan het elementaire praktische onderwijsvorming wordt in dit programma terecht ook veel aandacht besteed. Per week krijgen de kandi-

datenonderwijzers minimum vier uur (eerste jaar) en acht uur (tweede jaar) lespraktijk binnen het kader van de psycho-pedagogiek. In het eerste jaar zijn daarenboven drie weken en in het tweede jaar zelfs zes weken stage in een hospiteerschool voorzien. Er mogen zelfs stages in zgn. sneeuwklassen, openluchtclassen¹² en een jeugdleadersstage voorzien worden. Om deze praktijk mogelijk te maken, zijn ook hier meeruren voor de leraars buiten hun eigenlijk lesrooster, voorzien.

Aan alle leraars uit het katholiek normaalonderwijs werd een brochure met de doelstellingen van de onderwijsopleiding uitgereikt. Voor de eerste maal heeft men dus een poging gewaagd om alle verantwoordelijken voor hun totale opdracht te plaatsen. Men verwacht binnen dit onderwijs dat die eerste poging tot uitschrijven van de doelstellingen gecorrigeerd zal worden door de bevindingen van alle leraars.

1.6 De politiek i.v.m. de onderwijsopleiding in de toekomst

- Het is zeer moeilijk nu reeds een oordeel te formuleren over de zojuist gestarte onderwijsopleiding. In de verlenging van de studieduur en in de nieuwe aanpak liggen grote perspectieven. Wanneer die perspectieven hun verwezenlijking zullen krijgen, is alsnog een vraagteken. De nieuwe opleiding maakt op dit ogenblik een periode van zoeken en tasten door. De hoop bestaat dat dit zoeken en tasten uiteindelijk een geconsolideerd resultaat zal geven, al heeft de situatie bij sommige leraars meer de schijn van wanhoop dan van hoop. Als negatief punt in dit verband moet helaas aangestipt worden dat de invoering overhaast is moeten gebeuren en dat in feite geen wetenschappelijk uitgebouwde begeleidingsinstantie het experiment kan controleren en synthetiseren. Veel mensen (o.a. het Pedagogisch Bureau van het Katholiek Onderwijs, verscheidene vakwerkgroepen binnen het rijks- en katholiek onderwijs, leden van de inspectie) doen hun uiterste best, maar alles blijft nog bij idealistisch

'overuren'-werk. Dat zou in een, zich modern noemend, België toch niet meer het geval mogen zijn.

- Door de 'Wet betreffende de algemene structuur van het Hoger Onderwijs' (7 juli 1970) werd het lager normaalonderwijs (postsecundaire cyclus) ondergebracht in het hoger onderwijs, met name: het pedagogisch hoger onderwijs, een nieuwe sectie. Door deze beschikking rees het vermoeden dat het departement het hele lager normaalonderwijs in het hoger onderwijs wenst op te nemen, d.w.z. de secundaire cyclus wenst af te schaffen. Dit vermoeden bleek juist te zijn. In de 'Wet betreffende de algemene structuur en de organisatie van het secundair onderwijs' (19 juli 1971) is geen sprake meer van de secundaire cyclus van het lager normaalonderwijs. Bij overgangsmaatregel mag die cyclus evenwel blijven voortbestaan totdat het vernieuwd secundair onderwijs¹³ progressief tot op de hoogte van de klassen van de postsecundaire cyclus is gekomen. Men voorziet in de nieuwe structuur van het secundair onderwijs in België een aantal opties, die beter dan andere zullen voorbereiden tot de leerkrachtenopleidingen (met menswetenschappen en verzwaaring van de expressievakken). Velen vinden echter de afschaffing van de secundaire cyclus een verlies.
- Als men werkelijk opties op langere termijn voor het lager normaalonderwijs wil nemen, dan moet men de problematiek van deze sectie en vooral ook van de onderwijzersloopbaan grondig onder ogen nemen. In dit verband enkele in België gestelde vragen:
 - Moeten er geen specialisaties binnen de opleiding van onderwijzer voorzien worden!
 - Is een gespecialiseerde opleiding (via keuzevakken) voor het eerste leerjaar, de middenklassen en de hoogste klassen van het lager onderwijs nodig en gewenst?
 - Zijn vakspecialisaties nodig?
 - Moeten de muzikale opvoeding, de lichamelijke opvoeding, de plastische opvoeding, de tweede taal en de catechese in de lagere

school door in de normaalschool gevormde specialisten gegeven worden?

– En wat moet er gebeuren met de opleiding tot leerkracht voor het buitengewoon onderwijs? De vorming gebeurt nu in cursussen met beperkt programma na de onderwijzersopleiding.

– En wat met de schoolhoofdenopleiding?

– Moet de onderwijzersopleiding noodzakelijk verder de bevoegdheid voor alle leerjaren en alle vakken omvatten? Is dat geen verouderd standpunt?

Bepaalde ontwikkelingen en vaststellingen (o.a. het bedroevende feit dat het intellectueel maar ook het expressief peil van de kandidaten daalt) vragen naar een dringende oplossing van bovengestelde vragen.

2. De opleiding tot kleuterleidster

2.1

Nadat de bewaring (en soms ook de opvoeding) der kleuters in de vorige eeuw het voorwerp van zorg en ook een bron van inkomsten was geweest voor ongeschoolde krachten (de zgn. 'matressen' en ook de leden van veel religieuzencongregaties) werd in 1921 bij de rijksnormaalscholen van Brussel, Laken, Brugge en Luik een afdeling toegevoegd die, na een tweejarige opleiding, het diploma van 'bewaarschoolonderwijzeres'¹⁴ afleverde. De katholieke normaalscholen volgden dit voorbeeld: aan praktisch iedere lagere normaalschool voor meisjes werd een afdeling voor de opleiding van kleuterleidsters (met oefenschool) toegevoegd. Het Koninklijk Besluit van 7 mei 1926 verlengde de opleidingsduur tot drie jaar. Het Koninklijk Besluit van 8 oktober 1957 bracht de opleidingsduur op vier jaar, na het met vrucht voltooiën van het lager secundair onderwijs.

De in 1957 uitgewerkte opleiding geldt tot op vandaag. De studies betreffen een programma, dat eerder praktisch is gericht en moeilijk met een humaniorasectie kan vergeleken worden. Onlangs werd een Koninklijk Besluit gepubliceerd, dat de akte van kleuterleidster gelijkstelt met een getuigschrift van hoger secundair tech-

nisch onderwijs en recht geeft op het afleggen van het maturiteitsexamen, waardoor ook hogere studies kunnen aangevat worden.

Het tegenwoordige programma omvat in de eerste twee jaar de algemeen vormende vakken (godsdienst/moraal, moedertaal, tweede taal, geschiedenis, aardrijkskunde, wiskunde, natuurwetenschappen) en een sterk opgedreven programma van lichamelijke opvoeding, plastische opvoeding, handenarbeid, vrouwelijke handwerken, muzikale opvoeding en huishoudkunde. Vanaf het derde jaar komen daarbij: opvoedkunde, psychologie, didactiek en een zeer intense praktijkopleiding in de kleuterschool.

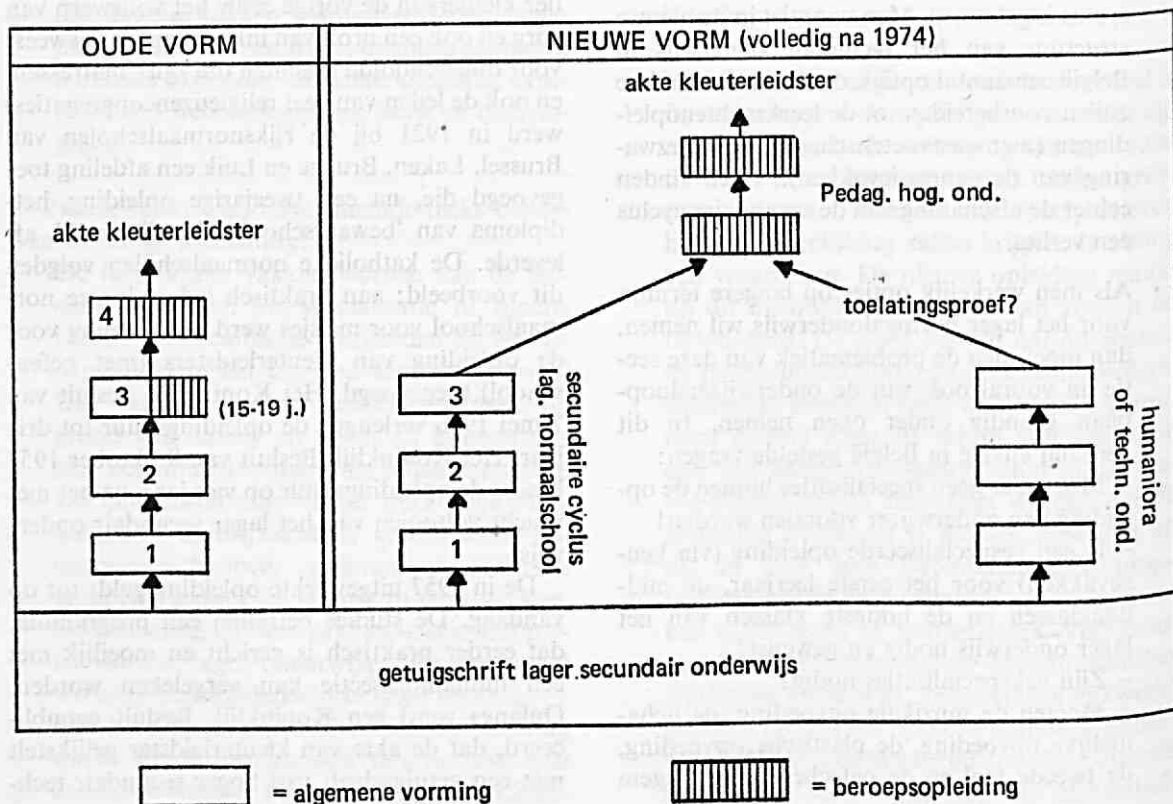
2.2

Door de 'Wet betreffende de algemene structuur van het hoger onderwijs' (7 juli 1970) en de 'Wet betreffende de algemene structuur en de organisatie van het secundair onderwijs' (19 juli 1971)

wordt een einde gesteld aan bovenbeschreven opleiding. Vanaf 1 september 1974 wordt de eigenlijke opleiding verschoven – zoals bij het lager normaalonderwijs – tot na het secundair onderwijs. Na dit secundair onderwijs te hebben voltooid, zal de toekomstige kleuterleidster een vorming van twee jaar in het hoger pedagogisch onderwijs moeten volgen.

Omdat de huidige opleidingsvorm geen getuigschrift van secundair onderwijs aflevert (zeker niet na drie jaar), wordt de huidige normaalschool voor kleuterleidsters vanaf 1 september 1971 progressief afgeschaft. In het huidige schooljaar werd dus geen eerste jaar meer ingericht. De kandidaten voor de studie van kleuterleidster werden opgenomen in de secundaire cyclus van de lagere normaalschool (bij voorkeur in de afdeling menswetenschappen) of kunnen in een gewone instelling eerst hun secundair onderwijs afwerken. Of kandidaten uit het gewoon secundair

Figuur 4

onderwijs straks een toelatingsproef zullen moeten afleggen, is nog niet bekend.

Op het huidige ogenblik is niet te omschrijven hoe de toekomstige programma's er zullen uitzien. Daarover werd nog geen enkele beslissing getroffen. Ik vat de vergelijking van de oude en de nieuwe normaalschool voor kleuterleidsters samen in het schema van figuur 4.

3. De opleiding tot leraar lager secundair onderwijs

3.1

De meeste leraars, die in het lager secundair onderwijs les geven, hebben hun opleiding op de middelbare normaalschool gekregen. Zij verlieten deze normaalschool (ook 'regentaat' geheten) met het getuigschrift van *geaggregeerde lager secundair onderwijs* (getuigschrift van 'regent' of 'regentes').

De betreffende opleidingsvorm – een unicum in de Europese onderwijsgeschiedenis – werd opgericht – voor wat het rijksonderwijs betreft – in 1888 te Gent en te Nijvel voor jongens, in 1897 te Brussel en Luik voor meisjes. Daarnaast werden ook al gauw katholieke middelbare normaalscholen opgericht. De creatie van deze opleiding was gebaseerd op de gedachte dat er een tussenschakel moest zijn tussen de alle vakken docerende leerkracht van het lager onderwijs en de specialist in de hogere klassen van het secundair onderwijs. De 'regent' is dus een vakleraar, maar om pedagogische redenen geeft men hem liefst een zo groot mogelijk aantal uren in dezelfde klas. Hij moet daarom goed vakwetenschappelijk in een paar disciplines gevormd zijn en tevens voldoende psycho-pedagoog zijn om met de (pre-)pubers om te gaan.

3.2

Op dit ogenblik wordt men geaggregeerde van het lager secundair onderwijs mits twee jaar studie na het secundair onderwijs. Een gehomologeerd getuigschrift van humaniora of een akte van onderwijzer (vroeger kozen veel afgestudeerden van de lagere normaalschool de regentaatsopleiding) volstaan om zonder meer toege-

laten te worden. Een einddiploma van het secundair technisch onderwijs geeft ook toelating tot de regentenstudies, mits men een, aan de afdeling (zie verder) aangepaste toelatingsproef met goed gevolg aflegt. Het middelbaar normaalonderwijs omvat de volgende afdelingen:

- Nederlands-Engels;
- Nederlands-zedenleer of Nederlands-godsdiensdienst;
- Frans-geschiedenis;
- wiskunde;
- wetenschappen-aardrijkskunde;
- lichamelijke opvoeding-biologie;
- plastische kunsten (alleen voor jongens).

Naast de in de benamingen van de afdelingen voorkomende vakken, moet door de studenten nog een keuzevak genomen worden, waarvoor zij ook onderwijsbevoegdheid krijgen. Zo bestaan er thans theoretisch een 32 mogelijke combinaties.

Het zou mij te ver voeren hier alle programma's der afdelingen gedetailleerd te beschrijven. In principe krijgen de kandidaten een verdere vakwetenschappelijke en didactische benadering van de afdelingsvakken, verder ook moedertaal, algemene didactiek en pedagogiek, psychologie. Het eerste jaar is eerder theoretisch, alhoewel in het tweede semester toch met het lesgeven begonnen wordt. Het tweede jaar voorziet een ver doorgevoerde praktische opleiding met twee weken stage. De evaluatie der studenten gebeurt nog op de traditionele manier: eindejaarsexamens, waarbij voor het eindexamen een afgevaardigde van de Regering voorzitter is van de jury.

3.3

De opleiding tot geaggregeerde lager secundair onderwijs is momenteel aan zeer hevige kritiek onderhevig. Deze kritiek is nog heviger geworden omdat de lagere normaalschool onlangs een even lange studieduur heeft gekregen. Bijna alle waarnemers menen dat deze opleiding van twee jaar volstrekt onvoldoende is voor de moeilijke taak, die de afgestudeerden ervan wacht. Reeds enkele jaren gaan stemmen op om de opleidingsduur met een jaar te verlengen. Dat deze verlenging er nog steeds niet is gekomen is

het gevolg van wachten op de herstructurering van het secundair onderwijs¹⁵ en op de installatie van de Hoge Raad voor het Hoger Pedagogisch Onderwijs (wettelijk ingesteld door de wet op het hoger onderwijs, 7 juli 1970), die advies moet geven in deze kwestie. Het ziet er niet naar uit dat deze langverwachte verlenging op 1 september a.s. zal kunnen starten.

Bovendien contesteren velen de inhoud en vooral de methodiek van de huidige opleiding. Men wenst een meer actief gericht onderwijs, minder docerend opgevat en waarin meer mogelijkheden tot actieve deelname van de student en moderne didactische werkvormen zouden kunnen worden toegepast. Ook de evaluatie van de student zou op een breder en meer overdachte basis moeten gebeuren. De evolutie binnen de lagere normaalschool wordt hier nauwlettend gevolgd.

Een doorn in het oog van velen is ook de geringe en zeer onzekere waardering, die aan het diploma wordt toegekend. In de secundaire rijksscholen (type athenea en lycea) wordt in de lagere klassen nog altijd de voorkeur gegeven aan academisch gevormde leraars dan aan regenten. Buiten het onderwijs is het regentendiploma bij het postuleren naar plaatsen ongekend, zodat het in feite gelijkgeschakeld is met een getuigschrift hoger secundair onderwijs. Er was vooral ook veel beroering in de regentenmiddens op het ogenblik, dat het vernieuwd secundair onderwijs werd ingevoerd. De geaggregeerden lager secundair onderwijs vroegen zich dan terecht af welke de plaats van de regent zou zijn in het nieuwe onderwijsbestel (dat de traditionele verdeling in lager en hoger secundair onderwijs niet meer kent). Alhoewel deze zaak nog niet volledig is uitgepraat, laat alles echter voorzien dat de afgestudeerden van de middelbare normaalschool evenveel mogelijkheden hebben in het vernieuwd onderwijs als vroeger, dat er zelfs kans is dat zij er meer zullen gewaardeerd worden. Maar dan moet de opleiding in het licht van de vernieuwingen worden herzien, wat binnen de huidige tweejarige opleiding bezwaarlijk kan.

4. De opleiding tot leraar hoger secundair onderwijs

4.1

De huidige leraren(essen) van het hoger secundair onderwijs zijn academisch geschoolde licentiaten, die benevens de cursussen van hun specialiteit een zgn. aggregaatscursus moeten volgen. Om les te kunnen geven moeten de licentiaten¹⁶ dus ook het getuigschrift van geaggregeerde voor het hoger secundair onderwijs bezitten.

Om de moeilijkheden rond deze opleiding te begrijpen en meteen terminologisch een en ander op punt te stellen is het goed ook hier weer een stukje historiek te bekijken. De vorige eeuw in België kende drie schooltypes: de lagere school (volksschool), de middelbare school (école moyenne) voor een korte secundaire vorming, en het atheneum (collège) voor de volledige secundaire opleiding. De leraarsopleiding voor elk type werd verstrekt in overeenkomstige normaalscholen: de lagere, middelbare en hogere normaalscholen. In Luik en Gent bestonden op het einde van de vorige eeuw dergelijke 'hogere normaalscholen', die aan de afgestudeerden onderwijsbevoegdheid toekenden voor alle studiejaren in het atheneum-college. Een diploma van de universiteit (toen nog het doctoraat) gaf dezelfde onderwijsbevoegdheid: de universitaire zakelijkheid en wetenschappelijke kennis bevatte dus – volgens de denkbeelden van die tijd – ipso facto ook onderwijskennis.

In 1890 bevestigde de universiteit haar bedoeling, dat zij alleen de leraar van het hoger secundair onderwijs kon opleiden, door aan de universitaire vakken de algemene opvoedkunde en één proefles toe te voegen. Op 3 juli 1891 werden de hogere normaalscholen afgeschaft, met de bedoeling de daar gegeven lessen in de universitaire vorming op te nemen. Daar is echter niets van in huis gekomen.

4.2

Een Ministerieel Besluit van 1934 wilde de opleiding brengen op één jaar na de universitaire vakopleiding, waarna zes maanden stage zouden volgen in een inrichting van middelbaar onder-

wijs. Het enige resultaat was de huidige nog vigerende wet, die voorschrijft dat de student tijdens de laatste twee jaar studie aan de universiteit vier vakken (algemene methodiek, geschiedenis van de opvoedkunde, experimentele opvoedkunde en vakdidactiek) en een niet nader uitgestippeld aantal type- en proeflessen onder leiding van de vakprofessor moet volgen.

Een echte chaos in de universitaire leraarsopleiding was het gevolg. De vakken van algemene methodiek, historische pedagogiek en experimentele opvoedkunde worden gegeven door professoren (uit de pedagogische faculteit), die verder met de opleiding niets te maken hebben en hun studenten niet kennen. De ernst, waarmee de vakdidactische en praktische opleiding gebeurt, is zeer verschillend: van lachwekkend in bepaalde faculteiten tot zeer zwaar in andere. Voor veel studenten zijn de aggregaatscursussen te verwaarlozen 'bijvakken'. Bovendien leggen veel licentiaten het aggregaatsexamen af, terwijl zij reeds in het onderwijs werkzaam zijn, omdat in bepaalde faculteiten het afleggen van twee examens samen (licentiaat en aggregaat) te zwaar geworden is.

Vanaf het schooljaar 1970-71 zijn de vereisten voor het aggregaat wat duidelijker vastgelegd (60 uren voor algemene methodiek, experimentele opvoedkunde, met nadruk op de psychopedagogische studie van het leerproces en de historische pedagogiek; 30 uur voor de vakmethodiek, aangevuld met 30 uur stage). De vaststelling en uitvoering van deze vereisten zijn echter een pleister op een houten been.

4.3

Het is duidelijk geworden dat deze toestand niet langer meer kan duren. Sinds enkele jaren zetten zich verscheidene professoren der universiteiten in om verandering in de toestand te brengen. Binnen universitaire kringen worden een drietal opties overwogen:

- onderwijsopleiding tijdens de huidige twee laatste jaren van universitaire studie (licentiaat), met strenge kwalitatieve hervorming van de huidige cursussen en praktijk door eventuele vermindering van het aantal uren in

de vakwetenschappelijke opleiding;

- een aanloop van onderwijsopleiding tijdens de tweede licentie (laatste jaar vakopleiding) en de hoofdbrok (vooral praktijk) voorbehouden voor een vijfde jaar;
- de licentiaatsstudie uitbreiden tot drie jaar, en de onderwijsopleiding daarin tijdens twee of zelfs drie jaren inschakelen.

Tot een consensus is men nog niet gekomen. Er bestaan overigens ook andere plannen (zie verder). Daar in de verschillende universiteiten over het probleem verschillend wordt gedacht, blijft het probleem verder wachten.

5. *Enkele kritische bedenkingen als slot*

5.1

De onderwijsopleidingen in België moeten beschouwd worden als, aan de omstandigheden aangepaste, historisch gegroeide opleidingsvormen. De vele vernieuwingen in de loop der tijden kwamen tot stand onder druk van vakwetenschappelijke, sociale en financiële eisen. Nooit werd een wetenschappelijk vastgesteld doelstellingengeheel als uitgangspunt genomen, ook bij de meest recente vernieuwingen niet. De vele discussies omtrent aan te brengen herstructureringen waren en zijn dan ook niet te vermijden. Iedereen heeft zo zijn gedachten over de manier waarop een leraar moet worden opgeleid. Touwtrekkerij op grond van intuïtie en stereotiepe eigen gedachten waren schering en inslag in de opbouw van de leerkrachtenopleiding in België.

5.2

De leerkrachtenopleidingen in België zijn door de laatste beschikkingen alle opgetrokken tot het niveau van het hoger onderwijs. Zoals in Nederland spreekt men van 'academisering'. Academisering betekent echter niet alleen een poging tot optillen van leerstofniveau, maar ook een mentaliteitsverandering bij leraren en studenten, wetenschappelijk niveau, een hoogwaardige uitrusting en sociale voorzieningen op het peil van het hoger onderwijs, meer studietijd voor de leraars van het normaalonderwijs, wetenschap-

pelijk onderzoek als basis voor de opleiding. Aan dat alles is men in België nog niet toe en alles laat voorzien dat een echte 'academisering' van de leerkrachtenopleidingen, die niet aan de universiteit gebeuren, nog lang op zich zal laten wachten. Niet in het minst ook omdat de kwaliteit van de kandidaten zeer sterk dalende is en omdat er weinig financiële middelen zijn.

5.3

De relatie tussen de verschillende leerkrachtenopleidingen werd door de laatste ontwikkelingen een zeer problematische en zeer omstreden kwestie. Vroeger was er een duidelijke hiërarchie: de kleuterleidster kreeg een opleiding in tijdsduur gelijk aan de humaniora; de onderwijzer: één jaar na de humaniora; de geaggregeerde lager secundair onderwijs: twee jaar na het secundair onderwijs en de geaggregeerde hoger secundair onderwijs een universitaire opleiding van minstens vier jaar. Straks na 1974 wordt de relatie: kleuterleidster én onderwijzer én regent (als de situatie blijft zoals ze nu is) elk een tweejarige opleiding na het secundair onderwijs. De salarisverschillen tussen deze groepen leerkrachten blijven bestaan (alhoewel de nieuwe wedderegeling, ingaand op 1 april 1972, de salarissen dichter bij elkaar bracht). Het gevaar is, dat heel wat jonge mensen maar dadelijk de, na afloop best betaalde, maar toch in duur gelijke opleiding kiezen.

Aan deze toestand moet duidelijk iets gedaan worden. Maar welke oplossing dient gekozen? Radikale gelijkschakeling in opleidingsduur én wedde van alle onderwijsopleidingen (uitzondering misschien gemaakt voor de academische opleiding) of een verlenging van de opleidingsduur voor de geaggregeerde lager secundair onderwijs en eventueel ook voor de onderwijzende licentiaat? Bepaalde tekens wijzen erop dat heel waarschijnlijk de laatste mogelijkheid zal gekozen worden.

5.4

Vele onderwijzenden in België dromen ook van een vergaande rationalisatie en eenmaking van het ganse pedagogisch onderwijs. Niet alleen het

feit dat er teveel normaalscholen (vooral voor meisjes) zijn, is de reden daartoe. Velen denken dat het veel beter zou zijn het aantal te beperken tot enkele goed geoutilleerde grote normaalscholen in grote centra, waar de nodige culturele infrastructuur aanwezig is. Heden ten dage zijn meestal een normaalschool voor kleuterleidsters, een lagere normaalschool en een middelbare normaalschool met hun respectievelijke oefenscholen in één grote instelling verenigd. Deze situatie is in principe goed en mag voor de toekomst behouden blijven. Maar men kan de situatie consequenter doordenken en dan constateren dat het veel beter zou zijn om enkele marginale normaalscholen af te schaffen en grote instellingen te ontwerpen, waar meisjes én jongens (zoals al in het rijksonderwijs het geval is) in de echte geest van het hoger onderwijs kunnen studeren. Het is zelfs denkbaar dat een opleiding voor de studiemeester-opvoeder en zelfs de aggregaatsopleiding voor het hoger secundair onderwijs (na de vakopleiding aan de universiteit) in een dergelijke 'pedagogische academie' zou kunnen verlopen. Men zou dan ook kunnen zorgen voor betere overgangsmogelijkheden tussen de verschillende opleidingen, waardoor men het sterke finaliteitskarakter van de huidige opleidingen kan wegwerken. Het feit dat b.v. een gediplomeerde van de lagere normaalschool weer opnieuw de ganse opleiding moet verwerken om geaggregeerde lager secundair onderwijs te worden, is toch al te gek.

5.5

Er moet ook gedacht worden aan een verantwoordelijke inschakeling van de onderwijsopleidingen in de permanente vorming van de leerkrachten. De om- en bijscholing van de leerkrachten in België gebeurt op dit ogenblik – op basis van vrijwilligheid meestal – door private organismen, leerkrachtenverenigingen en met uiterst geringe middelen ook door het inspectiekorps. De pedagogische academie, waarover sprake in 5.4 kan en moet ook een centrum van permanente vorming worden. Zover zijn wij echter nog niet. Toch wordt het meer en meer duidelijk dat de juiste opdracht van een leerkrachtenopleiding

niet zuiver kan gesteld worden, als ook het dringende probleem van de bijscholing op didactisch, vakwetenschappelijk en cultureel gebied niet is opgelost.

5.6

Tenslotte: Hoe kan men het probleem van de onderwaardering van het onderwijsberoep wegwerken? Hoe kan men vermijden dat voor de toekomst er zich minder en minder kandidaten aanbieden en dat de (vooral intellectuele) kwaliteit van die kandidaten afneemt? Het is ondertussen wel duidelijk geworden dat toverformules als een betere financiële waardering en het 'academiseren' geen oplossing bieden voor deze toestand. Dat zich dat probleem niet alleen in België stelt is maar een magere troost.

Verklarende aantekeningen

1. De term 'normaalschool' is de letterlijke vertaling van het Duitse 'Normalschule' (Von Felbiger), dat eigenlijk 'modelschool' betekent. De term werd inderdaad oorspronkelijk gebruikt voor een onderwijzersopleiding, die uitsluitend in een oefenschool (lagere school) gebeurde. Deze oefenschool moest inderdaad een modelschool zijn: zij moest de 'norm' of het ideaal zijn voor de andere lagere scholen.
2. Een 'klein seminarie' was een vorm van secundair onderwijs (latijns-griekse humaniora), waaraan ook de twee jaar filosofische opleiding voor priesterkandidaten was verbonden. De kleine seminaries waren dus kweekscholen voor toekomstige geestelijken.
3. De vierde graad was en is nog in enkele plaatsen in België (vooral in West-Vlaanderen) een tweejarig voortgezet lager onderwijs. De gewone lagere school omvat drie graden van elk twee jaar. De vierde graad werd in 1920 opgericht om leerlingen toe te laten de achtjarige leerplicht te volbrengen.
4. Een 'gehomologeerd' getuigschrift is een getuigschrift dat door de homologatiecommissie is aanvaard. Alle eindgetuigschriften van het Belgisch middelbaar onderwijs worden door deze commissie gecontroleerd. De school moet voor die goedkeuring een dossier over de betreffende leerling of klas opsturen.
5. Het traditionele secundair onderwijs in België omvat twee grote afdelingen: het middelbaar onderwijs met de zes humanioravormen (Latijns-Griekse, Latijns-wiskundige, Latijns-wetenschappelijke, wetenschappelijke A en B, economische) en het technisch onderwijs (onderverdeeld in de meer theoretische technische school en de meer praktische beroepsschool, in elke van beide scholen zijn er verschillende vaksecties). Beide vormen hebben een lagere cyclus (het lager sec. ond.) en een hogere cyclus (hoger sec. ond.), elk drie jaren of klassen omvattend.
6. Deze humanioravorm, alleen voorkomend in de secundaire cyclus van de normaalscholen, werd opgericht in het schooljaar 1969-70. Het is dus een zevende vorm van humaniora, die alleen klassen heeft in het hoger secundair onderwijs.
7. Het maturiteitsexamen is een proef, die naast het eindexamen van het secundair onderwijs moet afgelegd worden door die studenten, die universitaire studies wensen aan te volgen. De proef loopt over een ondervraging over een aantal gekozen vakken en een schriftelijke verhandeling of synthese van een voorgedragen tekst of een verslag van een aantal natuurwetenschappelijke proeven.
8. In België bestaan twee departementen voor Nationale Opvoeding met twee volwaardige Ministers: één voor het Franssprekende Waalse landsgedeelte en één voor het Nederlandstalige Vlaanderen. In principe moeten beide departementen bij grote beslissingen met elkaar overleggen.
9. In het Belgisch Lager- en kleuteronderwijs is de woensdagmiddag vrij. Voor leerlingen, waarvan de ouders dit wensen, zijn op die middag twee uur zgn. 'socio-culturele activiteiten' voorzien: een soort hobby-clubs, waarin door onderwijzers of monitoren van buiten de school activiteiten worden gegeven als sport en spel, handenarbeid, creatieve muzikale opvoeding, enz.
10. Een typeactiviteit is een modelles, gegeven door een leerkracht van de oefenschool of van de normaalschool; een proefactiviteit is een les of didactische activiteit, gegeven door een student in bijzijn van zijn klasmakkers en de leraars van

de normaalschool; een oefenactiviteit is een gewone les, die door de student in de oefenschool wordt gegeven. Al deze activiteiten worden in de klas van de normaalschool voorbereid en achteraf besproken.

11. Dit is nieuw in het Belgische lager normaalonderwijs. In tegenstelling met de middelbare normaalschool (zie verder) werd hier de leerstof én de didactiek der vakken door de leraar opvoedkunde gegeven.
12. In sommige Belgische lagere scholen gaan ganse klassen voor enkele tijd (een tiental dagen) naar instellingen in Zwitserland of Frankrijk, aan zee of op het platteland. Daar wordt een speciaal programma met initiatie in skiën, paardrijden, zwemmen . . . afgewerkt.
13. Het ganse Belgische secundair onderwijs wordt momenteel hervormd. Het vernieuwd secundaironderwijs (v.s.o.) wordt progressief in een aantal scholen ingevoerd om later veralgemeend te worden. De traditionele humanioravormen (hoger beschreven) verdwijnen en maken plaats voor een systeem met drie graden, resp. observatie-, oriëntatie- en determinatiegraad (elk twee jaar), waarbinnen zowel het middelbaar als het technisch onderwijs in opties zullen worden uitgewerkt.
14. Nog altijd de officiële benaming voor de kleuterleidster. De naam verwijst wel zeer duidelijk naar de bewarende functie van de eerste kleuterscholen.

15. De invoering van het v.s.o., zie 13.

16. In de gewone faculteiten van de universiteit duurt de studie vier jaar: twee jaar zgn. kandidatuur en twee jaar zgn. licentie.

Curriculum vitae

Chr. De Graeve, geb. 1935, na een gedeelte latijns-griekse humaniora, lagere normaalschool, studie opvoedkunde aan de rijksuniversiteit te Gent. Is werkzaam als leraar aan de katholieke lagere en middelbare normaalscholen te Torhout en in diverse bijscholingscursussen voor leerkrachten.

Is voorzitter van de pedagogische commissie van het Christen Onderwijzersverbond (C.O.V.) afd. West-Vlaanderen, redactielid van *Christene School-Pedagogische Periodiek*. Is ook voorzitter van de Vlaamse afdeling van de Christelijke Centrale van de personeelsleden bij het Vrij Middelbaar en Normaalonderwijs (C.V.M.N.O.) en hoofdredacteur van het tijdschrift *Doceo* van deze vereniging.

Schreef handboeken voor het lager onderwijs (met enkele medewerkers), 'Bijdrage tot het probleem van de leesrijpheid', (samen met zijn echtgenote) 'Bijdrage tot het probleem van de schoolrijpheid' en artikelen in diverse pedagogisch-didactische tijdschriften.

Adres: Maria van Bourgondiëlaan 50, 8100 Torhout (België).